

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 6 frt.
Fél évre . . . 3 „
Negyed évre 1 frt 50 kr.
Egy szám ára 12 kr.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó:

VERES JÓZSEF.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 8 frt
Fél oldal . . . 4 „
Negyed oldal . . . 2 „
Ennél kisebb . . . 1 „
Bélyeg külön 30 kr.

Ünnepi óda.

A pozsonyi ág. hitv. ev. egyház új lyceumának felavatása
alkalmából 1896. szept. 20-án.

Irta: **Albert József**, lyc. tanár.

Im áll a műzsák felszentelt csarnoka!
Buzgó háladal tör a mennybe fel;
És mig nagy ünnepet ül Árpád hona,
Zaja Kárpát ölén visszhangra lel.
Az ős Pozsony, az ős protestans egyház
Örömbé, búba', hazám, egy veled:
Felgyúl az oltár, átragad a szent láz
S kicsinyje-nagyja aldozni siet.

A csarnok új, de szelleme a régi:
Imádni Istent s a szabadságot.
Ezért harezoltak Boeskey vitézi,
S a kis mustármag, im, felvirágozott.
A jövevény nem értve bár nyelvünket,
Megérti a szabadság szózatát,
S kik távol földről hozzánk menekültek,
Hitökért megszerették e hazát.

Miként száműzött népe Izráelnek
Oltárt épít, kézben kard, kalapács:
Munkálva, küzdve templomot emelnek
És iskolát néked, szent Haladás.
Te Szégner, Kilger, Szeleczky s többiek
A hit szikláján költ bizalmatok,
Példátok látva buzdulnak a hivek
S az új Sion dicsően felragyog.

Derek ősök! Még emlékek is áldott!
Csodálva néz rájok e nemzedék;
Vészben, viharban mind, egyig megállott,
Jogukat elvenni nem engedék.
Mint fecske csügg rajongva kis hajlokán
S ha vész feldúlja, meg' újat emel,

Ugy tőnek ők s az új ezredév fokán
Alma materünk, im, új fényre kel.

Óh nemzetem, te nagy, nemes szenvedő!
Szabadságért vívtál hány szent csatát!
Bércz, róna, völgyesség megannyi temető,
Hol hű magyar honáért sikra szállt.
De harcsmoraj közt a műzsák hallgatnak,
Már-már a nyers, vad korszak visszatér,
Ha városunk polgári nem virrasztanak:
S Pozsony, tiéd élsők közt a babér!

Van tudomány, a mely meddő, kietlen,
Az ilyen itt nem lett soha tanút.
De eszme, a mely nyugatról kireppen,
Hő ápolásra, hű szivre talált.
Nagy Bél Mátyás tanulmányi virágit
Honi talajba köztünk ülteté
S mig szellemi látóköriünkön tágit,
„Hazád is ismerd!“ fennen hirdeté.

Ismerd meg és hibáit el ne takard!
De az idegent se imádd vakon!
Csiszold, csak tartsd magyarnak meg a magyart!
Nagyobb lesz úgy s állandóbb a haszon.
Mikor Rákóczy zászlaja porba hullt,
Honi tannyelvet itt követelénk
S ez intézet, bár a zsarnokság úgy dúlt,
Maradt protestáns, magyar s a miénk.

Jobb kor virradt. Az ég kegyelme árad.
Elültének a véres századok.
A zsarnokság adáz dühe kifáradt.
Hon és egyház elvégre szabadok;
S mert együtt türtek, im, mostan karöltve
E nemzet üdvén hogy' munkálkodnak!
A mult bűneért a bosszú kitöltve:
Örvendj, óh népem, szebb hajnalodnak!

Lángol az oltár. Iskolánk vezéri!
 Jertek és tegyünk ma. szent fogadást!
 Hogy hűségünk az ősökét feléri
 S hogy nem választunk ösvényt soha mást!
 Királynak hűség, törvénynek tisztelet,
 De a jogért kitartás jelszavunk.
 Betöltve tisztünk, a hála megillet,
 Ha a honnak hű fiaikat adunk.

S első virága az új ezredévnek,
 Oh jer te is, lelkes műzsasereg!
 Esküdj hűséget hazád szent nevének
 És zárd szivedbe alma matered!
 Csak hadd zúduljon a sors bösz viharja
 Hadd törjön ránk száz irigy ellenünk,
 Felzeng ajkunkon az ősi zsoltosma:
 Erős vár a mi istenünk nekünk!

A theologiai intézetek egyesítése.

Talán avatatlanul szólok a theologiai intézetek egyesítésének fontos és nagyhorderejű kérdéséhez s miután saját kerületem a szept. hó 9—10 napjain Szepes-Felkán megtartott rendes évi közgyűlése véleményemtől s tett indítványomtól eltérőleg az egyesítés ellen, illetőleg az eperjesi theol. intézet kerületi külön fentartása mellett határozott, talán okosabb volna a „ne szólj szám, nem fáj fejem“ bölcs közmondást, követve hallgatni, mint szólni; és mégis, miután a kérdés iránt szívem mélyéből érdeklődöm, igényt tartok arra, hogy az ügy fölött elmondjam nyíltan szerény nézetemet s ha azzal csak egy porszemnyit használok a köz-egyház javára, örülni fogok, hogy nem szóltam hiába.

Ez okból felteszem a kérdést: szükség van-e a három theol. intézet egyesítésére? mely kérdésre határozott igennel válaszolok. — Miért? Azért, mert a pap képzés nem többé az egyes egyházkerületeknek, hanem az egész magyarhoni ev. egyetemes egyháznak a legvitálisabb érdeke s azért nem lehet, hogy az csak az egyes kerületeknek terhe és gondja legyen, hanem kell hogy az hazai egyetemes egyházunk gondját és terhét képezze. — Addig, míg a százados küzdelmek miatt, hazai ev. egyházunk

nem képezhetett szervezetben is egységes testet, addig az egyes egyházmegyék, superintendentiák a viszonyok követele szükségnél fogva gondoskodtak magok főiskolák s azokkal kapcsolatban a theol. intézetek felállításáról és fentartásáról; de ma, midőn ezen egyházunk fejlődését és szilárdulását gátló folytonos küzdelmek — hála Istennek — megszűntek és adja Isten, hogy többé vissza se kerüljenek, ma, midőn az alkotmányos törvény oltalmát és szabadságát élvezzük, ma, midőn zsina-tunk az eddig különálló négy egyházkerületből egy országos egyetemes egyházat létesített és megalkotott, kell hogy a papképzésről is, mely az egyháznak legfontosabb ügye, maga az egyetemes egyház gondoskodjék. — Ezen feladatát és köteleességét felismerte és teljesítette egyházunk már akkor, mikor egyetemes erővel Pozsonyban a theol. akadémiát felállította és szervezte, melyel szemben csak a mult időkből maradt seperatistikus törekvéseknek tulajdonítható az, hogy a tiszai és dunántúli kerületek nagy áldozatok árán, megvonva azt más céllektől, mai napig tartják fel külön kerületi theologiai intézeteiket. — Az erők ezen megoszlásának eredménye aztán az, hogy úgy az egyetemes egyház által fentartott akademia, mint az egyes kerületek theologiai intézeteik csonkák és ki nem elégítők. — Mert érthető és megengedhető lenne az erők szétforgácsolásával, a három theol. intézetnek nagy áldozatok árán való külön fentartása is, ha az az egyetemes egyház magasabb érdekeinek szempontjából okvetlen kívánatos lenne. — De vegyük a kérdést ez oldalról közelebb szemügyre, vagyis nézzük: van-e szüksége egyetemes egyházunknak három külön theol. intézetre?

Az 1891. évben megjelent egyetemes névtár szerint vagyunk evangelikusok az erdélyi száz atyafiak nélkül 959 ezeren, van 630 anyaegyház, 653 lelkész és 81 segédlelkész. — Vegyük, hogy az új hittanári és a missiói állások szervezésével együtt van 750 állás, melyet lelkészi képzéssel bíró egyénekkel kell betölteni. — A remélhető fejlődés és gyarapodás szempontjából szándékosan veszem magasabbra e számot a jelen keresetnél, bár más oldalról, ha tényleg érvényesülni fog azon törekvés, hogy a több kisebb, jelenleg még önálló, lelkészszel bíró egyházak egyes lelkészi körökbe csoportosíttatnak, úgy a felvett szám túl magas s határozottan kisebbedni fog. — De vegyük, hogy 750 állás van egyházunkban, melyet lelkészszel

kell betölteni. — Az évi apadást vegyük 5 %-ra, mi szintén túlmagasan van számitva, mert 38—40 lelkeszi állás még az 1873-ik évben sem üreseedt meg egyházunkban, a statisztika szerint pedig 1000 lélekre esik 35—40 halálozás. — Négy évi tanfolyamból állván a theol. intézet, a szásztóli. 5%-ra véve az apadást és ugyanannyi fedezést, 152 hallgató lenne e szerint évente. — Ezzel szemben a három theologiai intézetnek a legutóbbi öt évről ismert kimutatása azt mutatja, hogy még a leggazdagabb az 1890/91-iki évben is a theologiai hallgatók száma mind a három intézetben csak 99 volt, mely szám évről-évre feltűnően apad

Az élet valósága, a tényleges szükség pedig azt mutatja, hogy egyházunk még ennyi theologusnak sem tud a tanfolyam elvégzése után, ha nem is azonnal, de legalább rövid időn belül állást nyújtani. — Ismerek nem egy theologust, ki pályája elvégzése után más téren keresett és talált alkalmazást, ismerek 10 éves káplánokat s a legtöbbje 4, 5, 6, 7 év múlva 100—200 frtnyi fizetés mellett jut 600—800 frtos végálláshoz, mi természetes, hogy a pálya iránt sem vonzalmat, sem lelkesedést nem képes nyújtani. — Sajnálom, hogy adatok hiánya miatt, bizonyításom világosabbá tételére végezt nem tüntethetem itt ki, hány lélekre, hány egyházra esik hány theol. intézet és hány hallgató a protestantismus hazájában, Németországban. — Összehasonlítás végezt érdekes volna azt tudni, hogyan állanak e tekintetben hazánkban s más államokban is az egyes egyházak, felekezetek. — Ki ismeri és tudja megszerezni ezen adatokat, legyen szives azokat e lapban közölni. — A fenti adatokból is azonban kitűnik az, hogy hazai ev. egyházunkban a theologusok évi átlagos számát a legjobb esetben is, még ha az egyetemes nyugdíjintézetet is megalkotjuk, nem vehetjük nagyobbra 100-nál. — 100 hallgató számára pedig három intézetet fentartani, még rendezett gazdag anyagi viszonyok között is luxus, melyet alig hiszem, hogy a gazdag németországi ev. egyház is megengedne magának; oly el nem tagadható, sok egyháznak existenciáját fenyegető szegénység és szükség mellett, mint egyházunkban nem ma, sem tegnap óta uralkodik, melynek nyomasztó súlya alatt az autonomiáról, az államsegélyről és sok egyébről — hej de megváltoztak, módosultak — nézeteink, határozottan téves egyházpolitika az erőnek ily szétforgácsolódása, a tehernek ily czéltalan megoszlása. — Mutatja ezt

azon kinos vergődés is, melyben theologiai intézeteink épen ez oknál fogva találatnak. — Valóban lehangoló azon szomorú jelenség, melyet ezen intézeteink jelentéseiből, a gyűlések jegyzőkönyveiből az intézetek állásáról, a fedezhetetlen szükségletekről, a nem pótolható hiányokról, a tanárok anyagi helyzetéről stb. évről-évre nyerünk, holott ezen intézeteinknek kellene egyházunk szemefényének, más intézeteink példányképeinek lenni, mert a milyenek a theol. intézetek, olyan az egyház papsága, s a milyen az egyház papsága, olyan sok tekintetben az egyház maga is.

Igen tiszteletre méltó azon buzgó törekvés, mely a történeti multnál, a helyi, kerületi érdekeknel fogva a három theol. intézetet továbbra is külön kívánja a magok helyén fentartani. — Nemes misiót töltöttek azok be a multban, világító tornyok azok — mondják — a jelenben s neemes hivatás vár azokra a jövőben is. — Igen, de nem vesszük-e észre, hogy a viszonyok körülöttünk nagyon is megváltoztak? Nem vesszük-e észre, hogy gyöngösgünk miatt az évről-évre tartó toldozással-foldozással azokat a kor kívánalmaihoz képest fejleszteni, emelni és fentartani nem bírjuk s hogy tanítóképezdeinkről is szükség volna jobban gondoskodni? Nem vesszük-e észre, hogy az államnak intézetei s más felekezeteknek, melyek a versenyt anyagilag és számarányban is bírják — hasonló intézeteik mellett hova zsugorodtak össze a mi theologiai intézeteink? Ne legyen sértve mondva, az egykor országosan világító tornyok, sajnos ma már pislogó mecsekké váltak! Nem a bennük működő tanérok buzgalma, rátermettsége miatt, hanem a kellő anyagi eszközök hiánya miatt, melyek sokszor legnemesebb törekvéseiknek is szárnyát szegik!

A theologiai, az egyházi irodalom mivélését első sorban az azzal szüntelen foglalkozó theol. tanároktól várhatnók! de hogyan kívánhatjuk azt jogosan a mi theol. tanárainktól, ha nem látjuk el őket azon biztosított nyugodt anyagi helyzettel, melyben ők minden idejüket magasztos hivatásuknak szentelhetnék, ha nem mentjük meg őket azon rangjukat sok tekintetben kicsinyítő helyzettől, hogy theol. tanárok létükre más kisebbfokú intézeteknel kénytelenek privát órákkal bibelöldni, mert a fentartás nehéz gondjai kényszerítik őket arra? Ki ezt tagadná, ki az anyagi biztosítékot a szellemi, lelki virágzás emelésénél nélkülöz-

ni akarná, az lábai alól kivetné a földet s a levegőbe lógni maradna. — Pedig theologiai, egyházi irodalmunk hathatósabb emeléséről, fellendítéséről égető szükség van gondoskodni. — Avagy ezentúl is csak a külföld emelőin táplálkozunk? A jót, rosszat átvegyük, fordítsuk s önállóan semmit ne termeljünk? Vajjon feledjük-e, hogy elmultak azon idők, melyekben a kard döntötte el a csata sorsát, hogy ma azt a másik, nehezebb, a szellemi harcztot kell vívunk, melyben egyházunk eddig is első volt, de már-már látszanak a hátramaradásnak jelei, a babért e téren már-már éppen ellenségünk akarja lefoglalni. — Egy minden tekintetben jól és czélszerűen berendezett és szervezett theolog. intézettől, egyházunk irodalmának fellendítését, virágzását, a papságnak tökéletesebb és tudományosabb kiképezését várom és remélem.

Számolni akarok röviden azon ellenvetéssel is, mely a különböző theolog. irányok képviselői érdekéből nem tartja czélszerűnek a három theolog. intézetnek egyesítését. — Hát erre nézve megjegyzem, hogy ezen ellenvetés tulajdonképen nem érv az egyesítés ellen, mert a különféle theolog. irányokat sohasem az egyes intézetek, hanem a bennök működő erők képviselik s ezt úgy lehet biztosítani a dupla tanszékek által berendezett egy intézetben is, mint akár három intézetnél, csak arra hivatott tantervek legyenek s végtére is a különféle theolog. irányok kérdése nálunk még nem is oly égető, mint a külföldön. — Mert p. o. ki nevezhetné három theolog. intézeteink közül az egyiket az egyik, a másikat a másik, a harmadikat a harmadik irány képviselőjének, mikor — azt hiszem nem tévedek — mind a három liberális irányt képviseli, mely irány mellett mind a három intézetben nyugodtan és békességben az orthodoxia is szerepelhet. — A mi zavartalanul lehet most egyenkint mind a három esonka intézetben, mért ne lehetne az ezután ép úgy, vagy még jobban az egy teljes intézetben is?!

Mindezekből azt hiszem, hogy a tisztelt olvasó előtt ép úgy, mint előttem, világos, hogy hazai ev. egyházunknak a jelen viszonyok között s még hosszú ideig nincs szüksége a külön három theolog. intézetre s hogy papképzésünk és egyházunk jól felfogott érdeke követeli azoknak egyesítését.

Ne legyen tehát három pislogó mécsünk, ha-

nem legyen egy országosan, a tudomány világával messze világitó őrtoronyunk! Ne legyen három esonka, hanem legyen egy teljes, jó theologiai intézetünk; hanem ez aztán legyen úgy belső, mint külső berendezésében olyan, mely hazai egyetemes egyházunkhoz méltó és megfelelő legyen, melyre büszkén tekinthessünk mi, és mely tekintélyt tudjon szerezni magának mások előtt! — Magától értetődik, hogy ha p. o. egyházunk tagjainak száma a két milliót meghaladja, ha a szükség kívánni és helyzetünk megengedni fogja, a jövőben ismét annyi theolog. intézetünk lehet, a mennyire szükség lesz, ma azonban egyelőre elég egy.

Midőn a fentiekben kimutattam, hogy jelenleg három külön theolog. intézetre nincs szükségünk és szükség azokat egyesíteni, azért most másodsorban fel sem teszem a kérdést: vajjon lehet-e? hanem azt mondom: okvetlen kell egyesíteni!

Ismerem azon nehézségeket, melyek az egyesítés útjában állanak, jól tudom, hogy annak keresztülvitele nem könnyű dolog, azonban a világ már sokkal nehezebb kérdéseket is megoldott ennél s egyházunk is ért és tud megoldani kényesebb ügyeket is, ha akar, csak érvényesüljön itt is a vas akarat és határozottság mellett a mindenre számoló s körültekintő bölcsesség is s jó lesz minden, megnyugszik egyik is, másik is s örülni fog mindenki.

Ezek után tartozom még arra a kérdésre is megfelelni, hogy az egyesített theolog. intézet hol volna felállítandó? Miután azon közóhaj, hogy a theolog. intézetek Budapestre vitessenek át s ott állíttassék fel az egyetemmel kapcsolatban egy theolog. fakultás, ma még kivihetetlen s ez a három theolog. intézetnek egyesítését, melyre már ma szükségünk van, csak hátráltatná és még jó időre elhalasztaná, azért a mai helyzethez, a viszonyokhoz és körülményekhez képest Pozsonyt tartom annak a helynek, hol a háromból egy teljes egyetemes akadémia volna szervezendő. — Pozsonyt azért is, mert azt, a mit Pozsony e tekintetben nyújt, sem Sopron s még kevésbé Eperjes képes nyújtani s ez által Eperjes és Sopron, illetőleg a tiszai és dunántúli kerületek több áldozatot hozhatnának kerületi tanítóképző intézeteik kiegészítésére és emelésére, mert ezek is nagyban igénylik azt.

Igy közakarattal, közteherviseléssel lehetne már ma egy teljes, egyházunkhoz méltó, a szükségét kielégítő és a kívánalmaknak minden tekintetben megfelelő egyetemes theologiai akademiánk s a legközelebbi jövő számára fenmaradna azon törekvés, hogy akár a pozsonyi egyetemes akademiának Budapestre való átvitele által, akár — még jobb — annak külön fentartása mellett Budapesten az egyetemmel kapcsolatban egy theologiai fakultásnak tanár képzővel való létesítésére minden erőnk ből iparkodnánk. — Ez kell, hogy egyházunk legfontosabb törekvése legyen a jövőben, mert ne feledjük, hogy a nagy áldozatok árán fentartott gymnásiumaink csak addig lesznek egyházunknak hasznára, míg azokban az ev. protestans szelleműtől áthatott férfiak működnek s ma már a régi gárda tagjai, kik még theologiat is végeztek, mind egyre fogynak, azért ezen intézeteink érdekében gondoskodnunk kell a protestans szellemű tanárképzésről is. — Dícséretre méltó példával járnak e tekintetben előtünk református testvéreink, kiknek példáját, buzgalmit és áldozatkészségét mi is követhetjük.

Am itt az ideje, hogy gyűléseink az adminisztrációs kérdések helyett, főleg az egyház belső építésének kérdésével foglalkozzanak s azért várjuk és kérjük az egyetemes gyűlést, hogy a kerületek fölött az egyház egyetemes álláspontjára helyezkedve, oldja meg a theologiai intézetek egyesítésének fontos kérdését gyorsan, bölcsen, az egyetemes egyházhoz méltóan, czélszerűen és üdvösen. Viribus unitis!!

(Kassa.)

HOMOLA ISTVÁN
ev. lelkész.

BELFÖLD.

Az „Egyházi szemle“ f. é. 9. számában „Gyávaság“ cím alatt egy cikk jelent meg, melyben a „gyávaság, hitehagyott-ság stb. stb. bélyege rá van sütve azon lipthói öt lelkész homlokára, a kik az agendaváltoztatás ügyében kibocsátott „férfias nyilatkozatban“ kifejtett meggyőződésükhöz állítólagosan hívek nem maradtak; és magasztaltik azon kilencz lipthói testvér, a kik állítólag meggyőződésükhöz tovább is szilárdan ragaszkodnak, és a kiket az ellenfél is respektál. — A papa male informato fordulok ad papam melius infor-

mandum és azt mondom, hogy a bátor lipthói kilencz testvér ép oly hűtlen maradt a „férfias nyilatkozatban“ kifejtett meggyőződéséhez, mint a gyáva öt testvér. A korosabb és fiatalabb szereplés viszketegben — a melyre ezen férfias nyilatkozat keletkezésének oka vezethető vissza — szenvedő lipthói kilencz testvér ezen öndicsőítése mit sem bizonyít; legjobb bizonyíték lett volna eme kilencz bátor és hűtestvér a püspöki megfédésre következett, de már nem férfias nyilatkozata, a melyben okosan sok sophiszmával kibúvót kerestek, hogy a farkas is jóllakjék, és a bárány is sértetlen maradjon, De nagy kár, hogy ezt a későbbi nyilatkozatot, melyhez addig a lipthói bátor kilencz testvér hű maradt, úgy a „Cirk. Listy,“ valamint az „Egyh. Szemle“ hasábjain nyilvánosságra hozni nagy bölcsen elfelejtették. Ebből a tisztszerkesztőség is meggyőződhetett volna, hogy a kilencz „bátor“ legbátrabbika is hogy ugrott meg egy hátulsó ajtón a harsztérről, Sőt mint tanúja az értekezletnek mondhatom, hogy éppen az, a ki az első bátor nyilatkozathoz harsztíri riadót fuvatott, most bölcsen, csupa sophisticából egy ócska rongyos hidat csináltatott, melyen a bátor had visszavonul. — E sorok írója az első „férfias nyilatkozatot“ nem meggyőződésből, hanem a pártfegyelmnek és erkölcsi pressiónak engedve írta alá: a mit esetleg ha kell, bebizonyítandok. Szóljunk immár a dolog érdeméhez. Az agenda kérdés nem tisztán hitbeli, hanem adminisztrációs kérdés is. Vannak agendáinkban az isteni tisztelet rendjére, liturgiára s más papi végzendőkre olyan intézkedések, a melyek az idő folytán kibővítettek vagy ellenkezőleg megrövidítve fejlődtek ki, és a hívő közönség istentiszteleti módzataiba, s az egyház öntudatába annyira mentek át, hogy nehezen esnék azokat megváltoztatni. S az agendától eltérő ezen eljárási mód miatt még sem jut valakinek eszébe valamely lelkészt felelősségre vonni, vagy őt éppen gyávanak, hitehagyottnak és elesettnek nyilvánosan bélyegezni. — Ha az agenda elkesztési kérdéseknek olyatén megváltoztatása, hogy általuk az állami törvény által behozott polgári házasság is az egyház részéről elismertessék, hitbeli kérdés, amint ezt a tisztszerkesztőség állítja; akkor a felsőség és törvény iránti engedelmség, semmiképen sem ellenkezik hitcikkeinkkel. Tehát nekem mint eskető lelkésznek hitét az nem fogja alterálni, ha a polgári házasságot kötött házaspár elé azon kérdést tűzöm, vajjon egyházi házasságot is akar kötni? A kinek pedig hitét, lelkiismeretét ez is bántaná, ime ott van a tót agendában a II-ik esketési mód, a hol ez a kérdés nem is fordul elő; a kinek tetszik, bizton kihagyhatja ezt a perhorreskált kérdést. A tisztai püspök úr enyhén csak azt kívánta, hogy a püspöki megállapodásnak eleget tegyünk, de nem kötelezte a lelkészeket arra,

hogy csak ezen módozat szerint szabad esketni. Mert a püspök körövénybeli szavai: „és tartsák magukat ahhoz szorosan“ csak arra az esetre vonatkozhatnak, ha az I-ső esketési módot használom. Tudtommal a lipthói lelkészek nagy része ezen II-dik esketési módot használja, de nem tudok rá esetet, hogy a püspök úr valamelyiket megrendszabályozta volna. — Mert a házasság jogi állapotát érintő kérdést az agendai esketési módok hallgatással mellőzni megengedik, de a polgári házasságot köztött völegényt az oltár előtt egyenesen nőtlennek, s a menyasszonyt hajadonnak nyilvánítani, az nem csak arczúlesapása az állami törvénynek, de egyenes meg nem fontolása az ebből származható eshetőségeknek. Ime egy példa rá. Lehetnek esetek, a mint vannak is, hogy némely jegyesek csakis polgári házasságot kötnek, de az isten ilyen családot is megáld gyermekekkel, a kiket a szülék megkereszteltetnek. Logikai következménye ennek az volna, hogy a polgári házasság érvényét ignoráló keresztelő lelkész a megkeresztelt gyermeket a keresztelési anyakönyvbe, mint törvénytelen vezesse be. De fogja-e ezt tenni? És ha megteszi, vajon nem gyül-e meg baja a megsértett szülékkel, es a büntető codex-el? ha csak egyházi anyakönyveinket nem tekintjük szükségtelen, a nyilvánosság előtt érvényességgel nem bíró czafrangnak. Vagy pedig az illető lelkész túlteszti magát ilyen scrupulusokon, és azt fogja mondani, ha akarom vemhes, ha akarom, nem vemhes. — Elegendő ok tehát azon férfias nyilatkozatra nem volt sem azoknál, a kik az agendakérdést hitbéli kérdésnek tekintik, és egy jotát sem engednek az agendában változtani (de melyikben?), sem azoknál, a kik azt vélik, hogy egyházi esketésnél az állam törvényét is respektálni kell. De a bátor testvér urak, a kik az egyházat nem alulról a keresztyén élet ébresztése, az egyház törvényes intézményeinek erősítése által, hanem felülről, holmi tüntetésekkel szokták építeni, kapva-kaptak az alkalmon, hogy egy kis hajszát provokáljanak, hogy a világ figyelmét magokra fordítsák, s ev. egyházunk történelmi alakjai képében praesentalják magukat. Tehát a lipthói öt testvér nem gyávaságból, hanem az egyház iránti szeretetből látta jónak az előbbi nyilatkozatában elfoglalt álláspontjától elállni, hogy az egyházi béke végre valahára helyreálljon. — Különben, ha az „Egyh. Szemle“ oldalán vannak jeles férfiak, a kik hithűség és elvszilárdságban ki akarnak tűnni, — s hogyne volnának, hiszen a felföldről — és felülről jön a bölcsesség — egy pár jelesünk, a kik itt egykoron nagyban szították a harc tüzet, most alföldi ellenséges táborba szállt, — mondom, ha vannak bátor férfiak, — van az agenda kérdésnél sokkal több s az egyház életébe behatóbb ügy, pl. a theologushiany, — melynek oka keresendő abban a körülményben, hogy tót ajku hazai egyház szá-

mára nincsen középiskola, a melyből a tót nyelvet értő és beszélő lelki tanítók kerülnének ki; vagy pedig a kerületek arányosítása, mely egyházunk Achilles sarka — ime tessék fölszóllalni, de ne csak a papiroson, hanem tegyenek javaslatokat a közgyűléseken, provokáljanak határozatokat. Mert a jól elsánezolt vár fokáról bátorítani a küzdőket ugyan szép dolog, de asszonyi szerep; az ellenfél felett élcelő a gúnyolót ugyan meglegegedéssel tölti el, de annál nagyobb dühre ragadja az ellenfélt. Tehát tessék a küzdők sorába lépni, ne hivatkozzanak csak a lipthói testvérekre; minden egyházat szerető lelkészen kell, hogy meglegyen a becsületérzés és igazságszeretet. Mert a ki a jó ügyért egy lándzsát tör, de kettőt már nem akar, mert a szélmalomok ellen küzdeni nevetséges — az már gyáva; hát a ki a jó ügyért egy lándzsát sem tör, az milyen?! Hát hallassák szavukat a jó ügyért nyilvánosan, ne riassa őket vissza sem abraktarisznya elvonása, sem fegyelmi eljárás, sem vértörvényszék; szolgáltassanak a lipthói öt gyáva testvérnek fényes példát, miként nem kell elesettnek s hitehagyottnak lenni. Máskülönbén megerősödöm azon hiedelemben, hogy az „Egyh. Szemle“ által hirdett nemes elvek csak a papiroson maradnak, a mi szomorú fokmérője lesz az igazság elveihöz való szilárd ragaszkodás őszinteségének. (Mát. Ev. VII. 4--6). Bella István.

Templomszentelés Uj-Klenócson. Lélekemelő ünnepevények voltunk szemtanui szeptember 27-én Uj-Klenócson, midőn az északkeleti kárpátok egyik völgyében 64 évvel ezelőtt alakult, tiszta evangélikus hívők által lakott Uj-Klenóc missiói egyház — rozoga fából épült imaháza helyett épített első új templomát főt. és mélt. Zelenka Pál püspök a sáros-zempléni egyházmegye főesperese: Chotvács Endre és több vidéki ev. lelkész közreműködése mellett, felszentelte. — A vendéglátó egyház szeptember 26-án d. u. 3 órakor egyházi elnökségével élén a munkácsi állomáson várta főt. Zelenka Pál püspököt, ki Bánó Árpád esp. felügyelővel és Chotvács Endre főesperessel s több lelkészszel jött. Kunsch Mátyás esp. felügyelő, uradalmi főerdész meleg szavakkal üdvözölte a főpásztort és a többi vendégeket. A beregmegeyi ev. ref. papság nevében Sütő Kálmán főesperes, Munkács város nevében a polgármester mondott meleg szavakban „isten hozott“-at a főpásztornak. Munkácsra a rendelkezésre készen állott kocsikon vonult a menet Uj-Klenóc felé; útközben — Munkácsot elhagyva — a járási szolgabíró állította meg a menetet s lelkes szavakban üdvözölte az e vidéken először megjelent főpásztort. Egy óra mulva a rizsnyicsei völgyben fekvő Uj-Klenócra értek a vendégek, a község apraja-nagyja várta a község végén felállított diadalkadu mellett a főpásztort. Az egyház érdemes lelkésze Kozlay József könyvelőbádt szemekkel,

a meghatottságtól remegő hangon üdvözölte a fáradhatlan főpásztort; rámutatott a felépült diszes templomra, melyet a lehető legnagyobb küzdelem árán emelt az a szegény nép, hogy itt az ország éjszakkéleti szélén is legyen örök hirdetője az evangyeliomnak. Megható szavakkal válaszolt a főpásztor. Buzdítólag szólt a fáradhatlan lelkészhez, elismerőleg a népnek vallásos buzgalmáról, kik őseik hitét — az idegen felekezetek közé beékelésük daczára, — csaknem egy századon keresztül, hűen megőrizték. — Vasárnap reggeli 1/2 10 órákor kezdődött az ünnepély. Az eső folyton szakadt, de azért Munkácsról és a vidéki szórványokból százával özönlött a nép, hogy az ünnepélyen részt vehessen. Jól esett ott látnunk gróf Schönborn Ervin nagybirtokos, Új-Klenócz hatalmas földesurának tisztjeit, élén az igazgatóval, kik előzetesen megjelentek a paplakon a főpásztor üdvözlétére. Ott láttuk Sütő Kálmán ev. ref. esperest. Munkács derék örök ifjú polgármesterét és igen sok intelligens elemet Munkácsról és a vidéki szórványokból. — A harangok elnémulván, a főpásztor megjelent kíséretével a templom előtt. Itt Kunsch M. egyházfelügyelő átadta a főpásztornak a kulcsot, kérve őt felépült új templomuk felszentelésére. A főpásztor a kulcsot jelentőségteljes s imító szavak kíséretében az egyház lelkészének adta. Az új templomban, mely zsúfolásig megtelt ájtatos hívőkkel — a főpásztor kezdte meg az oltár előtt leborulva „ne j sve t e g s i”-vel az istenitisztelelet; a gyülekezet két énekversének tótul elénekelése után — ismét az oltár elé lépett s megható imát mondott, alkalmi textust olvasott főpásztornak. Ekkor Sánta Károly által ez alkalomra írt „B ő k e g y e l m ű s z e n t ű r I s t e n” kezdetű szép éneket elénekelte a szent lelkesültségtől áthatott gyülekezet. A főpásztor az oltár elé lépve, magyar nyelven elmondotta III. Mózes 19 fejt. 30 v. alapján mesterileg kidolgozott, magasztos szárnyalású, mindnyájunkat elragadó templomszentelési beszédjét. Nem volt szív, mit ne érintett volna, nem volt lélek, mit fel ne lelkesített volna a püspök szép, örök igazságokat tartalmazó, közvetlenséggel átadott beszédje. — Majd elhangzott tót nyelven „E r ő s v á r a m i I s t e n ű n k”, mely után Kozlay József — a helyi egyház lelkésze tartott tót nyelven alkalmi beszédet. Szívből beszélt, mint ki beszédjének minden szavait átérzte, átélte, mint jóleső harmat hatott minden szava a lélekre. — Ezután 3 nyelven szolgáltattott ki az úri szent vaesora a híveknek; magyar nyelven Bortnyik György kölesei lelkész, tót nyelven Chotvács Endrő főesperes, német nyelven Szlabey Mátyás chisnyói lelkész beszélt s egymásután szolgáltatták ki a buzgó hívőknek az úri szent vaesorát. Végül 1 keresztelés, 2 avatás és 3 esketés volt, mely functiókat részint Kozlay, részint Szlabey

lelkészek végeztek. A felemelő istenitisztelelet d. n. 1/2 2 órákor ért véget, — a felszentelt templomból kivonuló nép offert. ajánlataival mutatta meg, hogy a vallásos buzgóság mellett az áldozatkészség is megvan még a mi jó evang. népünknel; a lelkész által a szószékről felolvasott jelentés pedig arról teszen bizonyosságot, hogy az özvegy is, a szegény is szívesen adta volt filléreit a szent célra. Bizony-bizony csakis így épülhetett fel a ti szép templomotok ékes tornyával, hogy mindenki kivette a maga részét ott, hol a szent ügy érdekében áldozatra volt szükség. — Délután 2 órákor közebére gyűltek az állami iskolában az intelligens elemek, míg a köznép a gondnoknál örült a nagy nap sikerének. — Hálásan emlékszünk itt meg először is gróf Schönborn Ervinről, Új-Klenócz hatalmas uráról, ki a templomhoz ingyen faanyagot adott, a téglá nagy részét pedig mérsékelt árban adta. Az ő kegyes segítségével nélkül az egész szegény klenóczyi hívek még a templom építés gonkolatával sem barátkozhattak volna meg. Igen szép áldozatot hozott a G. A. egyesület és a hazai ev. gyámintézet; e kettő adott erőt, gyámolítást a szent ügy kiviteléhez. De kivették részüket a hívek is. Annyi áldozatot hoztak, a mennyit csak elbírtak. Igen szegény nép ez, melynek nincs földje, csak kopár szikláit, nincs keresete, csak ha messze vidékre napszámba jár, de azért gazdagok isteni kegyelemmel. Örömmel hallottam a lelkésztől, hogy volt olyan napszámos hive, ki nyári összes keresetének felét — 15 frtot — adta a templom építés céljaira. Mindezen tények az új-klenóczyi nép tiszta, vallásos buzgalmáról, áldozatkészségéről tesznek ékes bizonyosságot. Régebben az új-klenóczyi völgyben gyár gyár mellett volt s a nép könnyen kereshetett, újabb időben azonban két kisebb 40—45 embert foglalkoztató gyáron kívül több nincs, ezekben is jobbára más vallásuak alkalmaztatnak. Méltó tehát a segélyre Új-Klenócz, először azért, mert jó, vallásos nép, másodsor, mert igen szegény. — Igazi Timotheusként működik ott Kozlay József lelkész. Önfeláldozó készséggel gondozza úgy az új-klenóczyiakat, mint a a messze szórványban lakó 3 nyelvű híveit. Nem félténék mi Sionunkat, ha ilyen pásztoraik volnának. Ifjú ember, de teljesen megöszült: a munka és küzdelem — az meg a mi rémünk: a nélkülözés — őszbe csavarta fejét. Oh te mindeneket felölő evangyeliomi szeretet, mikor hat el a messze szórványokban küzdő lelképásztorok felé is a te gyámolító kezed! Az egyetemes ev. egyház s a nemzeti kultura érdekeit szolgálják életük feláldozásával ezek a szegény misszionáriusok, — tagod az neked szent egyház, melyről nem kellene oly mostohán gondoskodnod. De ne panaszkodjunk, — majd nevel — ha ezek kidőlnek a munka sulya alatt „a theol. otthon” újabb és erősebb nemzedéket — Elismeréssel kell

megemlékeznünk az egyház ügybuzgó felügyelője Kunsch M. főerdészről. Böven kivette részét a nagy munkában, példányszerű ügybuzgalommal járt mindig elől. Legyen jutalom az az elismerés, mellyel püspökünk adózott a munkás vezérnek, s az a tudat, hogy az egyház iránt teljesített kötelesség, önmagában hordja a legszentebb jutalmat. — Munkács felett, az éjszak-keleti kárpátok vizsnyiczei regényes völgyében készen áll az új templom. Egyik végvárunk ez s egyuttal központja a nagy kiterjedésű éjszakai bereg-ung-ugocsei missiónak. E küzdő új-klenóczi egyházra még nagyon sok gond, küzdelem vár, mert 2200 frt építési teher nyomja gyenge vállait. Hátha tudnánk segíteni mi is?! Segítsünk! Megérdemlik, hiszen jó nép. Ne utasítsuk tehát vissza, hanem résztvevő örömmel vegyük az egyháznak a testvéregyházakhoz intézett kérés szövegét.

A fancsali ev. egyház agg lelkésze Rő c z e y János 200 frt évi nyugdíj kikötése mellett f. é. október 11-én lemondott hivataláról. Sváb-olaszi. Sajó-Kaza, Gömör-Panyit és Fancsalban volt az úr szülőjének munkása 54 éven keresztül. E hó 15-én költözik át leányához Balassa-Gyarmatra nejével együtt, kivel már 52 éve kelt egybe. Az egyház administratora az abauj szántói egyház lelkésze lett. Eddig a hívek Liptai Lajos s. lelkészt és a hernád-vécei egyház lelkészét Kovács Andort emlegetik a most nyugalomba vonult lelkész utódjául.

Régi szokásához híven ez évben is vándorbotját vette kezébe e. e. e. gyülekezetünk, hogy közgyűlésének megtartására alkalmas helyet találjon. Találta azt Szepes-Felkán a magas Tátra alatt, ama hitbuzgó, áldozatkész, vendégszerető Sionunkban, hol ez évben már harmadizben esperességi-, kerületi-, egyetemes gyámintézeti tanácskozásra gyűltek össze ev. szent egyházunk hitbuzgó tényezői. — Szeretett e. e. e. gyámintézetünk f. é. okt. hó 10. és 11. napjain tartotta örömmünnepét, évi közgyűlését nagymélt. Radvánszky Béla báró koronaőr v. b. t. t. és főtisztelendő Baltik Frigyes püspök s folytatólag főtisztelendő Zelenka Pál püsp. urak elnöklete mellett. Velök jöttek a kerületi gyámintézetek elnökei Radvánszky János báró, Laukó Károly, Ilász Lajos, Bognár Endre egyszersmind e. e. e. gyámintézeti jegyző, Raab Károly, Szentiványi Árpád, Dianiska András, Bendl Henrik e. gyámintézeti pénztáros, azonkívül sok vendég, mindannyian a szent munkának lelkes zászlóvivői; ott volt a felkai ev. egyháznak buzgó vezetősége — Emeri-czy Ödön egyházfelügyelő, Strauch Béla lelkész most is vezérelve a teljes számban megjelent gyülekezetet. — Szombaton délelőtt a mindenfelől érkező vendégeket a felkai egyházközség rendező bizottsága fogadta a legnagyobb szeretettel. Az elszállásolás a Krompacher-féle, szép nyaraló telepben történt. Délután 3 órakor a központi bizottmánnak ülése, 5 órakor pedig magyar mil len i-

umi istenitisztelet volt, melyen az ékesszólású gyámintézeti jegyző Bognár Endre, Sám. I. könyve 7. r. 12. v. alapján nagyhatású, klasszikus szent beszédet tartott, mesterségesen s szivrehatóan megfejtve azt, hogy: „Mind eddig segítséggel volt nekünk az Úr!” — Karének emelte az áhítatot. — Esti 7 órakor ismerkedési estélyre és közvaesorára gyűltek össze a vendégek s számos helybeli egyháztag. — Vasárnap reggeli 9 órakor gyámintézeti isteni tisztelet tartatott német nyelven, Löw Fülöp locsmándi lelkész szónoklata mellett. Tetszetős, szép, a szíveket teljesen megnyerő szent beszéde 1 Kor. 15 r. 57 és 58 verse alapján épült fel, reményteljes örömmel kifejtve azt a gondolatot: Hogy gyámintézetünk diadalmaskodni fog ha I. erősen és mozdíthatatlanul marad azon a fundamentumon, a melyre vétetett t. i. a Jézus Krisztuson, ha 2. nőttön nő a szeretet munkájában. A vegyes kar hangulatos, szép éneke mint egy amenje volt ezen nagyhatású beszédnek — Zelenka püspök oltár előtti imája és áldást mondó szavai után offertoriuma volt, mely 70 frtot eredményezett. — Isteni tisztelet végeztével a közgyűlés vette kezdetét, az elnöki székben Radvánszky Béla báró és Baltik Frigyes püspök s azután folytatólagosan Zelenka Pál püspök foglaltak helyet. — Világi elnök úr szívélyesen üdvözli a szép számban megjelent tagokat, mire Baltik Frigyes egyházi helyettes elnök betérjeszti nagy gonddal, szíve teljes melegével kidolgozott évi jelentését, melyből látható, hogy a szeretet nagy munkája szent buzgósággal folyt ez évben is anyaszentegyházunkban. — A nagy némethoni Gusztáv Adolf egylet, a sok áskálódások ellenére teljes szeretettel oda állt a szűkölködő magyarhoni testvérek oldala mellé istápolván őket 16254 frtnyi adománnyal. — Hitbuzgóságukat mutatják nemesen érző főuraink — Radvánszky János báró, Ilász Lajos, Szentiványi Árpád, Zelenka Pál 100—100 frttal, Kovács 10 frttal, a lőcsei egyszerű lankadatlan jöltevő Herrmann Gusztáv 1000 frttal. Az éljenzéssel s örömmel fogadott évi jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvileg megörökítették. — Jelentéstétel után kihirdeti egyházi helyettes elnök azon fölötte örvendetes eseményt, hogy a megüresedett egyházi elnöki székre egyhangulag Zelenka Pál püspök választott elnöknek. — Az új, különben régi kipróbált vezér a közgyűlés öröm nyilatkozatai között foglalta el az elnökséget. — Miután az egyetemes gyámintézeti elnökök mandátumai lejárnak, új választás megejtendő; azon kérdés pedig, hogy egy gyámintézeti iroda az elnökség oldala mellé szerveztessék, beható tanulmányozás és javaslatlattétel végett a központi bizottmányhoz utasítatik. — A kerületi gyámintézeti elnökök jelentései szerint következő adományok folytak be: bányakerület 3337 frt 28 kr., dunáninneni 2545 frt 49 kr., dunántúli 4200 frt, tiszai 4565 frt. — A nagy sze-

retet adományra egybegyűlt 1690 frt 79. — Az adományok összege 32592 frt 56 kr. A nagy szeretetadományt 1690 frt 79 krral Báth község nógrád megyében nyerte meg: a többi adományok a sok inséges egyházak, missziók és intézetek között osztattak fel. — Azonfelül kaptak egyes egyházak bibliákat és egyházi szent edényeket. — Azon indítványt, hogy a Locsmádon megjelenő német röpirat mintájára magyar és tót nyelvű röpirat is adassék ki, tárgyalás végett a központi bizottmányhoz utasított. — Ez ünnepi beszédek kinyomatandók. A jövő évi gyámintézeti közgyűlés helye Sopron leend. Közös, rövid együttlét után elbúcsúztak a vendégszerető felkai egyháztól, szent ügyünket Istennek kegyelmébe továbbra is ajánlva.

KÜLFÖLD.

A pogány vallás mint engesztelő kapocs. A „Krétai vándorlevelekben, melyeket a nagy tekintélyű Kölni Ujság közöl, a következő furcsaságot olvashatjuk: „A vallások különfélesége itt minden közeledést megakadályoz s ha lehetséges volna, el kellene a krétai keresztények és mohamedánusok hitét törölni, a templomokat és mosékat — a fanatizmus eme fészkeit le kellene rombolni s emlékeztetni kellene a krétaiakat az ő híres földiökre az öreg Jupiterre, a ki ugyan már meghalt, de a ki a mostani istenségek mellett, a mint azokat a nép itt felfogja, mégis bátran megjelenhetne. Ha a Krisztus előtti görögök az ő derült isten tiszteletökkel új életre kelnének, ha a nép Theseus és Diana templomaiban újra ünnepelhetne, mennyi nyomor, mennyi szellemi szűkkeblőség szünnék meg akkor!” A gondolat, igazán, még a mai felfordult világban is elég érdekes, csak az a baj, hogy 2000 esztendővel elkészt.

Világra szóló tüntetés a század végén. A róm. katolikusok világra szóló tüntetést szándékoznak rendezni a 19-ik század végén. Az előkészítő bizottság, mely gróf Agnaderni elnöklete alatt Bolognában székel, már is feliratot intézett a pápához, melyben ezt mondja: „Egy nemzeti bizottságot alakítunk, hogy mozgalmunk a kellő időben elterjedhessen s hogy előkészítsük az egész világ katolikusait arra, hogy a 19-ik századot oly ünnepélyes és egyetemes eseménnyel rekesszék be, a mely nyilván mutatja Krisztus, a világ üdvözítője iránt való hálájukat, valamint a szeretetet, engedelmisséget és odaadást az ő földi helyettese, a római pápa iránt!” A pápa feleletében szíves beleegyezésének adott kifejezést s a bizottságnak apostoli áldását küldte. — Természetes!

Dániában a katolikusok száma emelkedőben van. 1860-ban csak 800 lelket számláltak 5 lelkeszszel

és 2 templommal, most pedig 6000-re szaporodtak, s a kath. iskolákban 1000 gyermeket tanítanak. A templomok és kápolnák száma most 18-ra rug, két templom pedig épülőfélben van. Van most 30 pap, közte 15 jezsuita és 170 apácza, kik részint oktatással, részint pedig betegek ápolásával foglalkoznak. Átlagos számítás szerint évente 200 dán protestáns tér ki, kik nagyobb részét a szegényebb osztályhoz tartoznak, és kiknek az egyedül üdvözítő egyház igen jelentékeny gazdasági előnyöket (ingyen földek) biztosít.

Időszerű intés. A németországi luth. „Gottes Kasten” (Ur perselye) 1895-ben 10,877 márkát vett be, a mely összegből 2410 márka a bajor, 352 márka a német és 3444 márka a külföldi szórványok támogatására fordítot. — A jelentésben a következő figyelemre méltó megjegyzést találjuk: „Több újonnan érkezett folyamodványt a túlmagos költségeloirányzatok miatt kénytelenek voltunk visszautasítani. — A bajor szórvány helyek ellen ismételten is panasz merült fel, hogy túl diszesen és drágán építenek s a panasz nem volt alaptalan. Azon fillérek, a melyek a szórványhelyek javára gyűjtetnek, nem fordíthatók felesleges repraesentációra akkor, a mikor másutt még a legszükségesebb sincs meg. — Azért kellett tiltakoznunk a túlságok ellen a folyamodványok elvetése által!” Sok építkező egyház megszívlelné ezt az intést.

A mustármagból erdő. Az üdvözítőnek a mustármagból szóló példabeszéde fényesen alkalmazható az áldásosan működő, alig félszázados, Gusztáv Adolf egyletre is. — A legutóbb Dessauban tartott rendes évi közgyűlésének jelentése is évről-évre való haladásáról tesz tanúbizonyosságot. — Ez idő szerint áll a főegylet 1849 fiók- és 538 nőegyletből, a mely szám tavalyhoz képest a fiók egyleteknél 17, a nőegyleteknél 12-vel növekedett. — Összes bevétele volt 2,056.153 márka, 352,346 márkával több, mint tavaly. — Összes kiadása 1,212.912 márkára rugott. — 50 templom és kápolna készült el; 53 egyház a maga szárnyára bocsátatott s 54 új vétetett fel segélyezélra. Jelenlegi ápolójainak száma 1738. — Bizony méltó arra a nagy névre, a melyet visel, de arra is, hogy filléreinkkel mi is támogassuk, annyival inkább, mert a katolikusok is olyan fegyverekkel kezdenek harcolni mi ellenünk, a melyeknek hasznátólünk tanulták el s úgy látszik, hogy fegyvereik élesebbek a mienknél. — E mellett szól a német Bonifacius egylet, a mely hasonló czélt tűzött ki magának, mint a Gusztáv Adolf egylet s a mely 1895. végéig 21 millió márkát áldozott templomok és iskolák építésére oly helyeken, a hol nagy mértékben túlnyomó az evangélikus lakosság.

A keresztyének sorsa Chinában. Nemrégiben Wylie svéd missionárust a chinai katonák megölték,

a mi miatt azután nagyon felháborodtak az európai államok és China kormánya meg is büntette a gyilkosokat. Most legutóbb meg egy Tang nevű attért elinait fogtak meg ilyen pogány katonának. Földre teperték, elvették mindenét, azután szívének szegezték kardjaikat és úgy kérdezték, vajon ő is egyike Jézus követőinek? Igen — felelte — én keresztyén vagyok. Azután a tiszt elé hurczolták, hogy végeztesse ki. De az emlekezett a büntetésre, mit Wylie gyilkosai kaptak, azért szabadon bocsátá. A mikor a megmenekült Tanggal összejöttek barátai, kérdezték tőle, honnan merítette bátorságát? „Olvastam Péter történetét, ki megtagadta a Krisztust és azután keservesen sirt e felett. Miképen tagadhattam volna én meg Uramat?” Az ilyen keresztyének élete a bizonyosság mellett, hogy a Krisztus él és munkálkodik az emberek szívében.

A római német ev. egyház folyó évi június hó végén ünnepelte 75 éves fennállását. 1819. jún. 27-én tartotta az első német ev. istenitisztelelet Schneider lelkész az Orsini palotában. Ma az egyháznak 500—600 tagja van. A gyülekezetet nem tisztán németek alkotják, hanem hozzájuk csatlakoznak a Rómában élő svájci, dán és skandináviai evangélikusok is. E kisdud egyházban tartatik gyermekistenitisztelelet. van nő és férfi egyesület. A 90 tagot számláló nőegyesület a betegek ápolására Kaiserwerthben képzett 4 diakonissát foglalkoztat. A lefolyt 75 év alatt 14 lelkész szolgált e gyülekezetben. Templomépítésre eddig 150 ezer márkájuk van.

A keresztyén államférfi. Transvaal köztársaság elnöke, ama küldöttségnek, mely megköszönte az angol lázadóknak adott kegyelmet, az asztalán fekvő bibliára mutatva így szólt: „Ez az én útmutatóm. Ez a könyv adta meg az irányt, melyet követek. Nem szabad elfeledni, hogy mi boérek kellő időben meg tudjuk magunkat védni, de a győzelem órájában meg tudunk bocsátani is.”

tudás magasabb fejlődésével. Élő hitet csak tudás adhat. Minden hitnek értéke és ereje attól függ, hogy mennyi tudás támogatja. Ezen az alapon indult meg egykor a reformatió üdvös munkája is, a protestantismus életerejét ez az elv képezi. Ha a protestantismus bármely okból eltérne az őseitől kijelelt ezen útjáról, önön maga alatt ásná a sirt.

Alkotmány. „Az egyház szabadsága a lelkiismeret szabadsága is,” e czim alatt írja e lap többek közt ezt: „Ha a protestantismus megköszönné, de vissza is utasítaná, ha mi katolikusok, akár világiak, akár papjaink, vagy bármely más hitfelekezet tagja az ő hitükbe és egyházi dolgaikba bele akarnánk szólni: úgy mi sem fogadhatjuk el azt, hogy ezt a szabadságot egyházi ügyek eligazításában csak magoknak követeljék, és nem egyezhetünk abba bele, hogy a katolikus egyház kormányzatát velünk egyetemben gyakorolják. Ezt elutasítja magától nemcsak az, a ki a hitélet iránt érzékkel viseltetik, de mindenki, a ki más hitét és lelke szabadságát tiszteli. Nem így azonban a liberalismus: az ura akar lenni egyházunknak és hitünknek. Beleszól az egyházi ügyekbe az interconfessionalis törvényhozás és már láttuk, hogy milyen hatalmat követel e tekintetben magának. Sőt még tovább megy: hanem vagyónunkat kezében tartva a kath. vagyon elkobzásával egyházunk és papjaink fenntartására szükséges anyagi eszközeink megvonásával fenyeget. Iskoláinkat kezében tartja és ő szabja meg, mit kell azokban a catholicismusról a katolikusoknak tanítani s már a papneveldekbe is bele akar szólni. . . . Felhívja a híveket, hogy elébe, bírósága elé álljanak, és vádolják papjaikat, kiket egyházi eljárásukért polgári és büntető eljárással, bűnság és fogsággal készül fenyeíteni. Ez a kath. egyház megtagadása, üldözése. Ez a lelkiismeret leigázása, a lélek szolgasága: a hittel való ámitás . . . Ti pedig protestans felebarátaink, ne örvendjete, mikor látjátok a mi szomorú helyzetünket. Ha majd egyszer minket megfosztottak lelkiismeretünk szabadságától, nem fogják a tetteket sem kimélni. Még van idő: ma még nem késő. A szabadság közös javunk; védjük meg egyesült erővel!” Vizsgáljuk meg közelebbről e sorok tartalmát! A protestansok hitébe, egyházi dolgaiba a katolikusok eleitől fogva bele szóltak; elkezdve attól, mikor országgyűlési törvényben mondták ki, hogy a lutheranusokat meg kell égetni; megtiltották templomok építését, elfoglalták iskoláikat; kizárták az evang. lelkészeket a városokból, a protestansok elől elzárták az utat az országos hivataloktól; bele szól a protestansok ügyeibe legfőbb felügyeleti jogánál fogva a fejedelem, a kinek pedig r. katolikusnak kell lenni. A protestans fél gyermekét katolikusá kellett nevelni hosszú időn át, s most legutóbb is eltöröltették az 1868-i törvényt, csak hogy a lélekkétségbe a protestans félre

IRODALOM.

Dunántúli prot. lap. „A reakezió és a protestantismusról” ír. „A protestantismus, mint az igaz élő hitnek föntartója s védelmezője, soha sem tehetne önmagához méltóbb s az emberiségre üdvösebb munkát, mintha most egyöntetűen kimondaná a formalítások nyügével fenyegető s képmutatószkodó reakciónak a vétőt. Ha szüksége van a társadalomnak a vallási élet reorganizációjára, azt ne a tudomány és a tudományos oktatás hátrányára s a szabadelvű jogos intézmények elsöprésével hajtjuk végre, hanem hozzuk összhangzásba a hitet a

szabaddá, a r. kath. félre kötelezővé teljessék. Az egyházi ügyek intézésében a szabadságot mi nemcsak magunknak, hanem minden egyháznak követeljük. Mentül nagyobb a többi egyházak szabadság és autonómiája, annál biztosabb a mienké is. A r. kath. egyház kormányzatát tehát mi nem akarjuk velök együtt gyakorolni. Hanem itt különbséget kell tennünk! A mi egyházi életünkbe bele avatkozik r. kath. ember is, mint a legfelsőbb felügyeleti jognak gyakorlója, a király megbízásából, p. o. mint miniszter; mi azon nem ütközünk meg; miért ütköznek meg azon a r. katolikusok, ha ugyanazon megbízásból protestans egyén avatkozik ügyeik vezetésébe, nem mint protestans, hanem mint miniszter?! Hiszen nem is olyan régen még a protestans lelkészek felett is r. kath. püspökkel gyakoroltatták a felügyeletet?! ezt helyeselték, sőt megkövetelték a r. katolikusok! De meg az a protestans egyén, mint miniszter nem a protestans egyház, hanem a király vagy a törvény nevében avatkozik a r. kath. egyház ügyeibe, csak hogy akkor sem hit dolgában, hanem főként vagyoni ügyekben. Azt a vagyont pedig a r. kath. egyház közvetve vagy közvetlenül az államtól kapta, nagy részben állami célra, természetes tehát, hogy állami érdekből a vagyont kezelésébe bele avatkozik. Maga a r. kath. egyház akart úgy összeforrni az állammal, a mint összeforrt: viselje következtéseit. Ha az egyház az államtól kérte, kapta az „egyház és a papok fenntartására szükséges anyagi eszközöket“, csak természetes, hogy az állam ellenőrzi: vajjon arra fordítja-e? Vajjon az egyház és a papok nem törnek-e az államtól kapott ezen eszközökkel az állam ellen? Az iskolák nem a r. kath. hívek évi adójából állanak fenn, hanem nagyrészt állami alapítványokból, az iskolákban a magyar ifjúságot nemcsak egy felekezeti hívének, hanem a magyar állam polgárának is kell nevelni: csak természetes, hogy az ellenőrzés jogáról az állam le nem mondhat. A protestansok a maguk erejéből tartják fenn iskoláikat, az állam mégis gyakorolja az ellenőrzés jogát, s mi azt nem tartjuk veszedelmesnek, ha tisztán az állami érdek korlátai között teszi. Azt sem szabad ám elfelejteni, hogy köztünk és a r. kath. egyház között nemcsak a vagyoni eredete tekintetében van meg az óriási különbség; hanem abban is, hogy a r. kath. magyar a római pápának is engedelmeskedik, még pedig nemcsak a hit ügyében; az a pápa pedig nem áll sem törvényeink alatt, sem nemzetű érdekeink befolyása alatt, sőt sokszor éppen ellentéte az ő érdeke a mi érdekeinknek. S ha a magyar állam ellen használja fel: bizony kénytelen az állam a maga ellenségét állami bíróság elé állítani, még ha r. kath. pap is az. Emlékezzünk a protestansnak a magyar állam határain és hatásán kívül álló egyházi hatóság nem parancsol, a pro-

testans egyház és állam érdeke tehát sokkal könnyebben összeegyeztethető! A hit dolgába az állam nem avatkozik, egyéb ha a hit államellenes tanokat foglal magában; azelőtt bele avatkozott, mikor az állam is a r. kath. egyház érdekeinek védelmére rendelt szolga volt, s most is azt a régi állapotot kívánja vissza az az egyház, s azért siránkozik, hogy az a szép kor elmúlt, s a maga érdekeiben nem rendelkezik az állam hatalmával az állam és a többi felekezetek rovására. Igenis, a szabadság közös javunk, de csak rövid idő óta, az állam jóvoltából, a r. kath. egyház ellenére, s a r. kath. egyháznak most éppen az fáj, hogy az a szabadság közös javunk, és nem egyedül az övé, mint azelőtt. Védjük egyesült erővel, védjük a közös szabadság bármely támadója ellen, legyen az az állam vagy felekezet, vagy legyen az a támadó a római pápa. A lelkiismeret szabadságát nem féltjük az államtól, míg az önezéljainak szolgál s nem kerül idegen, illetéktelen, a r. kath. befolyás alá; a lelkiismeret szabadságát mi csak a r. kath. egyháztól féltjük, mert az mindig arra használta hatalmát, hogy minden szabadságot elfojtson, minden szabadságot magának foglaljon le. Szívesen segítünk mi protestansok r. kath. „felebarátaink“ szabadságát megvédeni — a római elnyomás ellen; segítünk megvédeni az állam ellen is, mihelyt a r. kath. egyház maga is szabaddá akar lenni annak minden befolyása alól; szabaddá lehet pedig az által, ha lemond mindazon javokról és előnyökről, a mik miatt annak gyámkodását el kell tűrnie; mert bizony a ki fizet, az parancsol. A mienkhez hasonló autonómiának ára: saját erőből tartani fenn az egyházat és iskolát, kizárni minden külföldi befolyást a vezetésből. Örvendünk, ha ebben velünk egyenlőkké teszik magukat r. kath. „felebarátaink,“ akkor egyenlő lehet az autonómiánk is; bizonyos, hogy akkor nem lesz a közös szabadságnak kétségesebb védelmezője, mint a protestansok! Ezek pedig értenek a szabadság védelmezéséhez, megtanulták a hosszú századokon át, mikor szabadságukat védeniök kellett a — r. katolikusok ellen;

Protestans egyház és iskolai lap figyelemre méltó vezérezikket tartalmaz: „Erősítsük a hitet.“ Itt az idő, — úgy mond — hogy a tétlenség álmából felébredjünk s kezünkbe ragadjuk a fegyvert, az evangélium fegyverét s azzal s az Istenbe vetett élő és vigasztaló hittel bátran a küzdelem terére lépünk. De ne csak a lelkészek egyedüli működésétől várjuk a vallásos élet újra ébredését, mert hiszen maga a lelkész nem tehet mindent, hanem jöjjenek segítségünkre a művelt világiak is, álljanak a lelkész mellé, támogassák az ő működését szellemileg és anyagilag, legyenek szent vallásunk apostolai, az erkölcsiség terjesztői, mutassák meg külsőleg az Úr házának látogatásával is protestans voltukat; példájuk másokat is vonzani fog. Azután

mindenek előtt a gyermeki fogékony keblekbe kell elhinteni a hitnek, a vallásosságnak magvait s itt a szülőknek szent kötelességük az iskolában a gyermekek szívébe beültetett magot odahaza ápolni, hogy buzgó, vallásos nemzedék neveltessek, melynek kezében a hit erős fegyver lesz minden veszély ellen. Ha a gyermek látja, hogy szülői vallásunk szent könyvét, a bibliát szorgalmasan olvassák, vallásos dolgokról beszélgetnek, egyházi tartozásaitak nem kedvetlenül, de örömmel teljesítik s az Ur olárára, egyházi ügyeink előmozdítására áldoznak, — mindezt látva, a gyermek, ha felnő, vallásos lesz és semmiféle csábítás, veszély vagy teher miatt el nem hagyja egyházát. Ragadjunk meg minden eszközt a hanyatlásnak indult vallásos buzgóság felébresztésére, de a hit mellett legyen fegyverünk az ész is, mert csak e kettővel tudunk alkotni nemest és dicsőt.

Sárospataki lapok. A segédlelkészi állások reformjáról írván, ajánlja, hogy államsegélyt kell kérni a segédlelkészek számára is. „Sokkal több igazságszeretetet tételezek föl a convent tagjaiban, semhogy ezt meg ne tennék, s ha igen, legalább nem érné őket az a vád, hogy mit sem próbálnak a s. lelkészek helyzetének javítására és hogy ők az okai, ha a pályaválasztó ifjak visszariadnak attól a szegénységgel fizető papi pályától, a melyet mielőtt elérnének, megelőz még a nyomor is.“

A protestáns társaság „Koszorú“ című népies vállalatából megjelent a 3-ik sorozat, a 20-tól a 30-ik füzetig. Sok jó szolgálatot tett már eddig is ez a vállalat a protestáns ügynek s meg vagyunk róla győződve, hogy a jövőben, mikor népünk szélesebb körben is megismerkedik vele, még jobb szolgálatot fog tenni egyházunknak a maga komoly erkölcsi iránya, irodalmi színvonalon álló műveivel. — A most megjelent füzetek is méltóképpen sorakoznak a már régebben megjelentek mellé. — Könnyed, népies s azért mégis választékos irály, komoly vallásos tartalom legtöbbször igen érdekes, a figyelmet lekötő formában, mély erkölcsi tanúság, a mely úgyszólván észrevétlenül lopódzik be az olvasó szívébe, ezek jellemző sajátosságai a füzeteknek, s a mi fő: a kis elbeszélések alakjai többnyire a magyar nép classzikus jellemvonásait viselik magukon s így igazán a népből kiragadva a néphez szólnak. Mind a 10 füzet tartalmát felsorolni nem akarjuk, egynehányat azonban még is legyen szabad felemlitenünk. már csak a tájékoztatás kedvéért is. A falu árvája című szívreható épületes kis történet; mély hazafiság és mély vallásos érzés jellemzi; szinte megnyugvást merithet belőle az elhagyatott, az árva, mert hiszen, ha jó, árvaságában is vele van az Isten s megsegíti és boldoggá teszi. — A képviselő úr he-

számlolója című füzetke dévaj népies hangon van tartva s mégis komoly tanúságot rejt magában, a mennyiben a népünknel meglehetősen lábra kapott czifrázkodást ostorozza s a takarékoskosságot ajánlja. — „Az új biró“ című azt a manapság ritkaság számba menő befolyást rajzolja, a melyet egy vallásos, komoly gondolkozású ember példája gyakorolni képes. A többi is hasonló komoly tárgyakkal foglalkozik. Általában az egésztől azt mondhatjuk, hogy dicséretre egyáltalában nem szorul, mert maga magát dicséri legjobban azon hatás által, melyet az olvasóra gyakorol, csak egy szerény megjegyzésünk van s ez az, hogy a füzetek majdnem kivétel nélkül túlságos református színezetűek! Meglehet, hogy ez azért van, mert református vallású írók keze alól kerültek ki s hogy az evangélikusok ezt a hálás tért elhanyagolják, mind a mellett a dolgot mégis valamenynyire enyhíteni kellene, mert a protestáns irodalmi társaság mégis csak „protestáns“ társaság és nem kizárólag „református.“ A füzetek különben olcsóságuknál (4 kr.) fogva is igen alkalmasak, tartalmuknál fogva pedig méltók a terjesztésre. Megrendelhetők Horváth Viktornál Budapesten.

Pályázati hirdetés.

Tót-Komlós községe által újonnan épített községi iskolájához egy

tanítói állás

szerveztetvén, ennek fizetése természetbeni lakáson kívül 400 frtban állapittatik meg; köteles lévén ugyanő az ipariskola egy osztályát tanítani, melyért külön 100 frtot híz s így az összfizetés készpénzben 500 frt.

Felhivatnak pályázni óhajtok, mikép kellően felszerelt kérvényeiket f. évi november hó végéig alólírott községi elöljárósághoz benyújtsák.

Megjegyeztetik, hogy ezen iskola az evangélikus egyháznak szándékoltatik administratív tekintetből átadati, mely okból az evangélikus hitvallású pályázók előnyben részesülnek.

T.-Komlós, 1896. október 8-án.

KOSZTRA LAJOS

első jegyző.

BOROS MÁRTON

biró.